

Paul Beers

‘Kalauers’ en ‘tijd in onderpand’

Paul Beers (1935) is zo'n vijftig jaar actief als literair vertaler. In deze periode kwam een omvangrijk vertaaloeuvre tot stand: hij vertaalde, uit het Frans en vooral uit het Duits, werk van onder meer Jean-Paul Sartre, Karl Jaspers, de familie Mann. Maar bovenal is hij bekend als oeuvre-vertaler: de oeuvres van Witold Gombrowicz, Ingeborg Bachmann en Robert Menasse. Daarnaast reviseerde hij werk van Nietzsche en redigeerde vertalingen van Sigmund Freud, Safranski's Schiller, Romantiek en de monumentale Goethe-biografie. In 2014 ontving hij de Letterenfonds Vertaalprijs. In het juryrapport wordt hij geroemd om zijn trouw: trouw aan zijn auteurs, trouw aan hun oeuvre, trouw aan de tekst en trouw aan het vak van vertaler. Vijftig jaar lang is hij onvermoeid strijdbaar gebleven, zich inzetend om de positie van de vertaler te verbeteren, tegenover de uitgevers en tegenover de recensenten die bij het bespreken van een vertaling de naam van de vertaler onvermeld laten. 'Kalauers' en 'tijd in onderpand' was in 2008 zijn bijdrage aan De vondst, een bundeltje dat werd verspreid ter gelegenheid van het 10-jarig jubileum van de Literaire Vertaaldagen.

‘Kalauers’ en ‘Tijd in onderpand’

Dit jaar vertaalde ik van mijn ‘lijf’-auteur sinds 1995, de Oostenrijker Robert Menasse (1954), zijn virtuoze roman over liefde en lust *Don Juan de la Mancha*. Ik zou liegen als ik zei dat dit een heel moeilijk boek was, zeker vergeleken met alles wat ik in het verleden te verstouwen heb gekregen. Maar een aspect vergde bijzondere aandacht, en dat zijn de vele ‘Kalauer’ in het boek, oftewel woordspelingen/woordgrappen. Daar zijn er zo’n dertig van, en je moet ze ofwel succesvol = (bijna) evenwaardig kunnen vertalen, of anders maar eens ’n keer niet, want als het niet ‘werkt’, dan werkt het contraproductief. Drie dagen voordat de vraag om een vondst mij bereikte, boekte ik onderstaand succes in mijn ogen, en dat geef ik hier graag weer.

Op p. 113 van de Duitse uitgave lezen we (alle onderstrepingen van mij):

*- Selbst wenn neunzig Prozent unserer potenzieller
Leser Best-Ager waren, also fifty plus --
- Warum sind die mit fifty bläss, fragte ich.
Die gehen ins Solarium, fliegen nach Mallorca --*

Deze ‘Kalauer’ was ook nog eens verstopt, want alleen bij het hardop lezen kwam ik erachter dat het geaffecteerd uitgesproken plus verstaan kon worden als bläss (bleek). Dit leek aanvankelijk ook zo’n onvertaalbaar specimen, maar zie, de heilige geest kwam over mij met deze boodschap:

*- Zelfs als negentig procent van onze potentiële lezers
aan de oude kant was, dus fifty-plus...
- Waarom zijn die met fifty-plus aan de koude kant, vroeg ik.
Ze gaan naar het solarium, vliegen naar Mallorca...*

Had men mij dezelfde vraag een jaar geleden gesteld, dan had ik gezegd: mijn mooiste vondst was de vertaling ‘Tijd in onderpand’ van het titelgedicht uit Ingeborg Bachmanns debuutbundel *Die gestundete Zeit* (1953). Zo eenvoudig als de vertaling is van de titel van haar tweede en tevens laatste bundel *Anrufung des Grossen Bären*, zo lastig was deze. Soms vertaal je uit het Duits gewoon een op een: Aanroeping van de Grote Beer, en soms stuit je op een bijna onvertaalbaar woord.

Het gedicht begint zo:

*Es kommen härtere Tage.
Die auf Widerruf gestundete Zeit
wird sichtbar am Horizont.*

En de eerste strofe eindigt aldus:

*Dein Blick spurt im Nebel:
die auf Widerruf gestundete Zeit
wird sichtbar am Horizont.*

Wat zegt Van Dale D-N? ‘stunden’ = ‘uitstel van betaling geven’. Wolters geeft ‘gestundete Schuld’ = ‘uitgestelde schuld’; ‘auf Widerruf’ = ‘tot wederopzeggens’, hier eerder ‘tot nader order’. Eerste Übersetzung = overzetting levert op: ‘de tot nader order uitgestelde tijd’. Maar dan wel ‘uitgesteld van betaling’, niet zomaar ‘opgeschort in de tijd’. Uitgesteld dus tot nader order, tot het moment van terugbetaling. Toen moet twintig jaar geleden het kwartje zijn gevallen: iets wat je later, weliswaar met rente, moet terugbetalen heb je eerst in onderpand gegeven. ‘Tijd in onderpand’ dus. Overwegingen of dit nu wel voor de volle honderd procent klopte legde ik terzijde, de oplossing was te mooi om nog aanvechtbaar te zijn:

*Er komen moeilijker dagen.
De in onderpand gegeven tijd
wordt zichtbaar aan de horizon.
(...)
Je blik trekt een spoor in de mist:
de in onderpand gegeven tijd
wordt zichtbaar aan de horizon.*